

Srbija i Crna Gora: Izvršenje stranih sudskih i arbitražnih odluka

→ Nataša Lalatović

→ Jelena Bezarević-Pajić

Austrijska kompanija bi mogla da pomisli da je uspela u pregovorima ako ubedi ugovornu stranu iz Republike Srbije da prihvati nadležnost suda u Austriji. Naprotiv, sebi je obezbedila sudsku presudu koja nije izvršiva nad dužnikom u Republici Srbiji. Presuda austrijskog suda mogla bi naići na istu tu barijeru i u Crnoj Gori. Iako je spor poslednja stvar koja se očekuje nakon uspešnih pregovora perspektivne poslovne transakcije, on mora biti među prvim stavkama na dnevnom redu prilikom pregovora o transakciji.

Izbor klauzule o rešavanju sporova nije samo pitanje toga da li stranka više voli da rešava sporove pred sudom ili pred arbitražom. Smisao te klauzule je da obezbedi strankama brz, pouzdan, dostupan i cenovno najpovoljniji način rešavanja sporova. Istovremeno, ona treba da obezbedi da se sudski postupak/arbitraža okonča donošenjem pravosnažne odluke koja će biti izvršiva u jurisdikciji u kojoj se nalazi najveći deo imovine dužnika. U suprotnom, ova klauzula će biti besmislena.

Priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka

U sporovima sa stranim elementom, stranke mogu izabrati nadležnost stranog suda. Ali da bi se presuda tog stranog suda izvršila u Republici Srbiji i Crnoj Gori, neophodno je da je priznaju domaći sudovi u posebnom vanparničnom postupku. Nakon priznanja, strana sudska odluka ima snagu domaće sudske odluke i izvršna je.

- Sudovi u Republici Srbiji i Crnoj Gori mogu odbiti priznanje strane sudske odluke: (i) ako je u suprotnosti sa javnim poretkom Republike Srbije/Crne Gore, (ii) ako u odnosnoj stvari postoji isključiva nadležnost sudova Republike Srbije/Crne Gore, (iii) ako lice protiv koga je odluka doneta nije moglo učestvovati u postupku, ili (iv) ako je u istoj stvari među istim strankama sud već doneo pravosnažnu odluku. Sud će zastati sa priznanjem strane sudske odluke ako je pred domaćim sudom u istoj stvari ranije pokrenuta parnica.
- Preduslov za priznanje strane sudske odluke je i uzajamnost (reciprocitet). Uopšteno govoreći, u obe države dovoljna je faktička uzajamnost, što znači da nije neophodno da postoji zaključen bilateralni sporazum. Osim toga, postojanje uzajamnosti se pretpostavlja dok se suprotno ne dokaže; stoga suprotna strana mora da dokaže nepostojanje uzajamnosti sa državom čiji je sud doneo odnosnu odluku.

Iznenaduje da, uprkos jakim vezama između Srbije i Austrije, između njih ne postoji uzajamnost u pogledu priznanja odluka privrednih sudova. To je zbog toga što Austrija zahteva diplomatsku uzajamnost. Pošto ne postoji bilateralni sporazum o priznanju i izvršenju odluka privrednih sudova, sudovi u Austriji ne priznaju odluke sudova Republike Srbije. Stoga između ovih zemalja ne postoji čak ni faktička uzajamnost. Taj nedostatak uzajamnosti sa Austrijom je već bio predmet preispitivanja u sudskoj praksi u Srbiji, kao razlog na osnovu koga sudovi Republike Srbije mogu odbiti priznanje presude austrijskog suda i bez prigovora suprotne stranke.

S obzirom na nepostojanje diplomatske uzajamnosti između Crne Gore i Austrije, iz koje proističe da ni presude sudova Crne Gore neće biti izvršne u Austriji, i sud u Crnoj Gori bi mogao odbiti priznanje presude austrijskog suda. Međutim, za razliku od Srbije, nepostojanje uzajamnosti između Austrije i Crne Gore za potrebe priznanja stranih sudskih odluka nije još uvek potvrđeno u praksi.

Priznanje i izvršenje stranih arbitražnih odluka

U načelu govoreći, domaća arbitražna odluka je odluka doneta u arbitraži čije je mesto u Srbiji/Crnoj Gori, dok je strana arbitražna odluka ona koju je donela arbitraža čije je mesto van Srbije/Crne Gore. Domaća arbitražna odluka izvršava se direktno u Srbiji odnosno Crnoj Gori pošto ima pravnu snagu domaće pravosnažne sudske presude. Međutim, strana arbitražna odluka ima snagu domaće pravosnažne sudske presude tek pošto je prizna nadležni sud Srbije/Crne Gore.

Priznanje i izvršenje stranih arbitražnih odluka u Republici Srbiji uređuje se Zakonom o arbitraži Republike Srbije, dok se ovo pitanje u Crnoj Gori uređuje Zakonom o rešavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja Crne Gore. I Srbija i Crna Gora su potpisnice Njujorške konvencije o priznanju i izvršenju stranih arbitražnih odluka (Njujorška konvencija) i Evropske konvencije o međunarodnoj trgovinskoj arbitraži iz 1961. godine.

- Razlozi za odbijanje priznanja i izvršenja prema Zakonu o arbitraži Republike Srbije odgovaraju razlozima navedenim u članu V Njujorške konvencije, i oni su isti nezavisno od strane države u kojoj je arbitražna odluka doneta. Postoje dve grupe razloga, od kojih jednu grupu sudovi ispituju po službenoj dužnosti, a drugu samo na zahtev stranaka. Uzajamnost nije preduslov za izvršenje; sa ove tačke gledišta, u suštini, nije važno koja je zemlja porekla arbitražne odluke.
- Iako u Srbiji nije neophodno da postoji uzajamnost da bi strana arbitražna odluka bila priznata, taj uslov još uvek postoji u Zakonu o rešavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja Crne Gore, a primenjuje u meri u kojoj se ne primenjuje Njujorška konvencija.
- O priznanju strane arbitražne odluke sud može da rešava u posebnom postupku, ili kao o prethodnom pitanju u izvršnom postupku.

Prednost rešavanja u nezavisnom postupku je ta da arbitražna odluka po priznanju dobija snagu domaće pravosnažne sudske presude. Drugim rečima, ona ima pravno dejstvo prema svim licima i može se izvršiti u onom broju postupaka izvršenja koji je potreban za naplatu čitavog iznosa potraživanja. Nema potrebe za ponavljanjem postupka priznanja.

Mana ove vrste rešavanja je ta da postupak može dugo trajati u slučaju da suprotna stranka izjavi žalbu. S druge strane, odlučivanje o priznanju strane arbitražne odluke kao o prethodnom pitanju u izvršnom postupku može biti brže od nezavisnog postupka. Ali kada je o priznanju arbitražne odluke odlučeno kao o prethodnom pitanju u izvršnom postupku, priznanje važi samo u tom izvršnom postupku. Drugim rečima, ako zajmodavac ne uspe da naplati čitav iznos potraživanja u jednom postupku, prinuđen je da ponovo prođe kroz postupak priznanja.

Iznenaduje da, uprkos jakim vezama između Srbije i Austrije, između njih ne postoji uzajamnost u pogledu priznanja odluka privrednih sudova.